

Za vsa paleolitska orodja, ki pri nas nastopajo in tudi za večino drugih, ki jih sami nimamo, obstajajo ustaljeni slovenski termini. Avtor pa razen v posameznih primerih teh terminov sploh ne uporablja, ampak si je izmislil drugačne nazive, ki jih tu nima smisla navajati. Nekatere smo v zvezi z drugimi napakami v posameznih pripombah omenili. Najbrž se ne motimo, če trdimo, da pravih terminov ne pozna in seveda še manj oblike orodja, ki jih označujejo in si je na ta način pomagal iz zadrege.

Mimogrede naj omenim, da je avtor dosledno izpustil akcente pri imenih kultur kot so moustérien in magdalénien, ki smo jih doslej vedno pisali v originalni obliki z akcentom.

Če smo s tem pri koncu pripomb, to ne pomeni, da je tekst, ki ga nismo posebej apostrofirali, dober. Stavkov, ki sicer niso direktno napačni, so pa vendar nesprejemljivi, kar mrgoli. Ponekod bi se lahko zdelo, da hoče avtor pač postaviti svojo hipotezo, do česar ima pravico seveda vsakdo, vendar je načelno nepravilno, da jo predloži v poljudni publikaciji. Nova hipoteza mora vsekakor iti najprej skozi strokovno sito. Poleg tega se avtor s problematiko ledene dobe ni nikoli ukvarjal in gre le za navidezne hipoteze, ki izhajajo iz nepoznavanja stroke. Tekst je v celoti strokovno nesprejemljiv in zato je toliko bolj žalostno, da je bil tiskan v knjigi, ki bo desetletja dajala temeljne informacije najširšemu krogu izobražencev.

MITJA BRODAR

II. OBDOBJA STAREJŠE PRAZGODOVINE V »ZGODOVINI SLOVENCEV«

Naslednje strokovne pripombe se nanašajo v glavnem na poglavja, v katerih obravnava P. Petru čas od mlajše kamene do bronaste dobe (str. 27 do 47).

... *isto naselitveno območje, omenjeno na Tržaški kras, nakazuje istega nosilca mezolitske in mlajšekamenodobne kulture (str. 27):* Naselitveno območje ni omejeno le na Kras, temveč na ves jugovzhodni alpski prostor z zaledjem. Nosilec mezolitske in neolitske kulture ni mogel biti isti. Tudi geometrijske oblike kamnitnih orodij na koncu mezolitika prenehajo in se v neolitiku ne kažejo več. Izrojene »kontinuitetne« oblike se drugod kdaj pa kdaj pojavijo le še v prehodnem obdobju t. i. predkeramičnem neolitiku. Neolitski človek je z izpopolnjeno tehniko oblikovanja ustvaril bogat nov kamniten inventar in ga prikrojil novim življskim potrebam.

... *neznatni ostanki kosti takratnega človeka v Pečini pod Steno, Jami na Doleh in previsu Percedol ... ter šest podrobneje neodrejenih okostij z Ljubljanskega barja ... (str. 28):* Omenjeni kostni ostanki ne pripadajo neolitskemu človeku, ampak so mlajši. V Jami na Doleh in v previsu Prčji dol (Percedol) jih sploh niso našli. Verjetne osteološke ostanke neolitskega človeka poznamo le iz Žirke (Žirje) jame in Pejce v Lašci pri Nabrežini, iz Pejce na Doleh ali Moserjeve jame pri Samatorci, ki je soseda Jami na Doleh in iz danes zasute Terezijine jame v parku Devinskega gradu (prim. Arheološki vestnik 29, 1978, 20 s). Okostij z Ljubljanskega barja v tem poglavju ni treba omenjati, ker pripadajo mlajšim ostankom bronastodobnih mostiščarjev.

Pri živalstvu kaže preglednica vrst, zastopanih v začetnem neolitiku na tržaškem zaledju še popolno prevlado divjačine... (str. 28): Razpredelnice in grafikoni izkopanih živalskih kosti iz neolitskih in eneolitskih jamskih plasti na Tržaškem krasu dokazujejo bogatejši seznam ostankov domačih živali (glej npr. Atti Mus. Civ. di St. Nat. di Trieste 22, 1960—1961, 167 ss; Atti e Mem. Comm. Grotte »E. Boegan« 8, 1968, 79 ss in 111 ss; 9, 1969, 107 ss; 13, 1973, 53 ss). Večji delež kosti domačih živali izkazujejo tudi kulturne plasti naših kraških najdišč (npr. Tominčeva jama, Roška špilja, Predjama, Trhlovca). Morda so mostišča pri Igu, ki kažejo le četrtinski delež udomačenih živalskih vrst, izjema glede specifičnega načina življenja.

... V tem času... je pri nas zaznavnih troje v sebi zaključenih zapovrstnih kultur: *Impresso* ali cirkummediteranska kultura... vlaška skupina danilske kulture... kraška mlajšekamenodobna stopnja hvarske kulture (str. 28): Avtor-jeva opredelitev neolitskih kultur na Slovenskem je v tem opisu ohlapna in samosvoja. Prav za jadransko-primorski pas so prazgodovinarji dognali in sprejeli enotno razdelitev in poimenovanje neolitskih skupin: dalmatinski tip *impresso* in *cardium* keramike zastopa starejši neolitik in sodi v starejšo fazo njenega cirkum-mediteranskega kulturnega kompleksa; srednji neolitik je v območju severnega Jadrana in kraškega predalpskega prostora lokalno opredeljen kot »tržaški tip« (Danilo — Smilčić faza) danilske kulture; mlajši oz. pozni neolitik pa odseva kot »kraški tip« (Hvar — Lisičić faza) hvarske kulturne skupine (gl. Arheološki vestnik 24, 1973, 62 ss, 147 ss). O »vlaški skupini«, ki jo je avtor uvedel kot novo ime v naši časovni in kulturni opredelitvi neolitika, bomo govorili pozneje.

V poznem neolitiku zaznamo z drugega konca Slovenije povsem drugačno kulturno manifestacijo. Gre za nove in najstarejše najdbe iz Ajdovske ali Kartuševe jame pri Nemški vasi (horizont IV), ki kažejo vzhodni moravsko-lengyeljski izvor (glej npr. Poročilo o raziskovanju neolita in enolita v Sloveniji 4, 1975, 173). S tem v zvezi na Slovenskem ne smemo enačiti drugega »lengeloidnega« gradiva (npr. alpsko facies lengyeljske kulture, lasinjsko kulturo), ki pripada izključno domači eneolitski dediščini. Naziv *slovenska neolitska skupina* (str. 29) je zastarel in ne več za rabo.

Prehodno obdobje do razvite kovinske dobe imenujemo eneolitik in ga kulturno... na njegovem višku opredeljujemo z nazivom kultura Ljubljanskega barja (str. 28): Po mlajši kameni dobi smemo v Sloveniji kulturno dediščino pripisati neki skupni eneolitski družbi, ki je tudi v tvorni produkciji izražala oblikovno in ornamentalno enotnost. Združena je v predalpski eneolitski kulturi, ki zajema ves prostor in čas, kar smo skušali že večkrat ovrednotiti. Izraz kultura Ljubljanskega barja velja zgolj za lokalne razvojne stopnje kulture barjanskih kolišč, katerih naselitveni višek je v bronasti dobi.

Dodatna značilnost starega neolitika je izogibanje odprtemu nižinskemu svetu (str. 28): Vsa najdišča starejšega neolitika pri nas so v jamah na nizki planoti Tržaškega krasa. Tudi istrska najdišča na prostem ležijo nizko nad morjem, da ne omenjamo tistih številnih najdišč z *impresso* keramiko sredozemskega kulturnega kroga v ravninskih predelih ob jadranski obali in v notranjosti, kamor so jo prinesli selilci po dolinah rek.

Lončene posode pripadajo ... in krožnikom z ravnimi stenami (str. 28): Krožnik je zelo plitka široka posoda, ki ima praviloma izvihano ustje. Take oblike pa lončarstvo starejšega neolitika ne pozna. Pozna le plitke skledе z ravnim ustjem, a še te so ob vzhodni jadranski obali sila redke; pri nas jih ni.

Vlaška kultura Tržaškega krasa — izvirna ekonomika Primorja (str. 28): Naslov poglavja je nesprejemljiv. Avtor je »vlaško« kulturo poimenoval po jami na Tržaškem krasu. Njeno slovensko ledinsko ime je Pejca v Lašci (Lašca je ime plitke vrtače ob nabrežinskem železniškem viaduktu, v katere dnu se spodmol odpira). V jamskem katastru Julijske krajine V.G.260 je vnešena pod imenom Caverna presso il viadotto ferr. di Aurisina. Vsa druga domača in tuja poimenovanja (kot Vlaška jama, Caverna del Pettiroso, Fremdenhöhle, Rotgartl-Höhle) so jezikovne izpeljanske in popačenke. Morda je avtor hotel povzeti hotenje tujca L. H. Barfielda, ki je v študiji o prvih neolitskih kulturah severne Italije uvedel za najdišča Tržaškega krasa ime »Vlaška Group« (Fundamenta A 3, 7, 1972, 201 s). Da je s tako opredelitvijo grešil smo že zapisali (Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte 60, 1976, 26). Ime »vlaška kultura« moramo odkloniti iz dveh razlogov. Prvič, ker je pridevnik izpeljan iz imena Vlah in drugič, ker se ne ujema z arheološko danostjo. Najdbe iz te jame zajemajo vse značilnosti kulturnih stopenj starejšega, srednjega in mlajšega neolitika. Zato imena ne smemo posplošiti le za obdobje srednjega neolitika — za obdobje tržaškega tipa daniške kulture, saj so druge jame na Tržaškem hranile dokaj več dokaznega in značilnejšega gradiva te neolitske kulture iz jadranskega območja. Termin »tržaški tip« so prevzeli domala vsi prazgodovinarji, ki se bavijo s problematiko tega časa in prostora. Novo poimenovanje »vlaška kultura« ne pove ničesar, le v našo neolitsko kulturno terminologijo vnaša zmedo.

Prvo naselje odprtega značaja v severnojadranskem območju je v Žabljah pri Trstu (str. 29): Samo na Tržaškem krasu poznamo že dve najdišči na prostem: v Žavljah (Zaule) — med Miljami in Trstom (ne Žabljah, ki so Krasu najbližje v Vipavski dolini) in v kraški dolini Prčji dol med Opčinami in Repentaborom. V severnojadranskem območju jih je še več: Na Brijonih in v Istri najmanj štiri (Medulin in Ribarska koliba pri Puli, Vrčin, Makadanj, Predišelski rt).

Za lončenino kraške neolitske kulture je značilna prevlada slikanega okrasa ... (str. 30): Neolitske slikane keramike na Krasu še nismo zasledili. Venomer se v literaturi omenjata le dva danes neznano kje hranjena odlomka, pa še pri njiju je slikan ornament problematičen. Kako važne in presenetljive bi bile na našem Primorju najdbe čiste jadranske neolitske slikane keramike, ki bi v trenutku spremenile marsikatero dosedanje trditve o njeni razprostranjenosti v tej ali drugi smeri. Dejstvo pa je, da pri kraškem tipu neolitske lončenine značilno prevladujejo vrezani in šrafirani geometrijski liki — zlasti trikotniki.

Ob razlaganju tvarne in duhovne dediščine mlajše kamene dobe ne bi smela biti tako močno poudarjena kulinarična plat neolitskega človeka, posebej še, ker je ob tako skromnih najdbah iz več ali manj le občasno naseljenih jam jedilnike in pogrinjke (»kašnate jedi, močniki, narastki, kuhanje, cvrtje in dušenje določenih jedil, prekušane jedi in pijače«) pa »obrede pri jedi« nemogoče rekonstruirati.

Preveč časa bi vzelo natančno izluščiti vse dvomljive podatke še iz drugih poglavij, ki se nanašajo na starejšo prazgodovino. Tudi nima smisla, kajti že sam

zgornji primer (obdobje mlajše kamene dobe) priča, kako zahtevno delo je prikazati sintetični pregled posameznih arheoloških obdobj.

Naslov sledečega poglavja *Eneolitik in bakrena doba* (str. 31—37) ni pravilen: pravilno bi bilo kvečjemu eneolitik ali bakrena doba. Iz poglavja samega le nekaj bistvenih misli.

Dodatno je znatno obogatila prvine prišlekov prek Like in Obkolpja pronicujoča hvarska kultura ... (str. 32): Ta neolitska jadranska kultura prek omenjenih področij ni prav nič obogatila prvin prišlekov na slovensko ozemlje, vsaj dokaza za to ni nobenega; njeni vplivi so naš kraški svet dosegli le prek severnega Jadrana in Istre.

Prvi neolitski naselitveni val, imenovan »slovenska neolitska skupina«, ... (str. 32): Poimenovanje »slovenska neolitska skupina« je, kot smo že dejali, zastarelo in netočno in vrhu tega tu uporabljeno na nepravem mestu. Avtor takoj za tem našteva nekaj najdišč, ki se jasno uvrščajo v predalpsko eneolitsko skupino. Omenjena koliščarska naselbina ob Vrbskem jezeru ni dokazana.

V to poglavje je avtor pravilno uvrstil začetke gradenj koliščarskih naselbin na Ljubljanskem barju, vendar pa te dosežejo razvojni in kulturni višek v obdobjih bronaste dobe. Kronologijo, značilnosti, gospodarstvo in življenje ter duhovno kulturo naših prazgodovinskih mostiščarjev je avtor obravnaval neadekvatno intenzivnemu in velikopoteznemu raziskovanju zadnjih let.

Življenjska doba kolišč je bila 50—70 let (str. 33): Vsako kolišče se je lahko uporabljalo dalj časa in ne samo za eno generacijo. Kaj pa radiokarbonska analiza dveh kolov s kolišča ob Maharskem prekopu, ki je pokazala, da je razlika med obema 735 let, čeprav izhajata iz istega časovnega in kulturnega horizonta (glej Godišnjak 13, Centar za balkanološka ispitivanja knjiga 11, Sarajevo 1976, 93). S tako dobljeno razliko so morali enega izmed kolov zabiti v eneolitiku, drugega pa konec bronaste dobe; ali pa so za drugi kol uporabili že tedaj domala 800 let staro drevo.

Hvalevredno je, da je avtor (eden izmed redkih) v *razvoju mostiščarske kulture ugotovil troje večjih razdelkov (str. 33)*, vendar zaide v nejasnosti, ko opredeljuje posamezne razvojne in kulturne stopnje. V dediščino najstarejše stopnje (Resnikov prekop) je vnesel kupe na križnih nogah — celo kavkaških oblik. Posode takih oblik vučedolskega tipa se na Ljubljanskem barju pojavijo v naslednji razvojni fazi in kažejo bogate domače oblikovne in ornamentalne lončarske značilnosti, čeprav so se razvile pod vplivom onih iz Slavonije. V tej drugi stopnji (po avtorju sta to Ig I in Ig II faza) je kultura Ljubljanskega barja najbolj cvetela in se začela cepiti tudi drugam; nikakor pa ni svoj živiljski vrhunec z največjo ekspanzijo dosegla v *zaključnem obdobju (str. 35)* oz. v tretji fazi svojega razvoja, ko naj bi se kazali izraziti slavonsko-barjanski elementi.

V poglavju o bronasti dobi (str. 38—39) bi bilo treba dati več poudarka vsaj zadnjim fazam koliščarskih naselbin na Ljubljanskem barju, saj so prav one zapustile najotipljivejšo dediščino tega prazgodovinskega obdobja pri nas. Avtor sam razumljivo sklene poglavje o eneolitiku z besedami... *da so mostiščarji ustvarili nadčasovne duhovne vrednote in se s svojo omiko vključili v nadaljnjo rast ter razvoj prihajajočih kultur (str. 36):* Torej omika mostiščarjev ni *presahnila!* in moramo njene *preoblike* slediti v materialnem pričevanju in gradivu novih porajajočih se poznih bronastodobnih kultur na tem prostoru.

Na koncu še dve pripombi k oblikovanju kart in k preglednici. Na strani 26 je treba popraviti karto najdišč mlajše kamene dobe: Čotarjeva (Kotarjeva) jama ni identična z najdiščem Prčji dol (ital. Percedol); najdišče impresso keramike in hvarske kulture z imenom Zelena jama ne obstaja; legenda za »celinski končni neolitik« spada h glavni karti enolitskih najdišč na str. 37 zgoraj. Bronastodobna najdišča sodijo na strani 37 na srednjo karto in ne na zgornjo, saj srednja nosi naslov glavna najdišča iz bronzaste dobe — ni pa na njej ustrezne legende zanje.

Preglednica razmerij vrst živali v prehrani prednikov na str. 29 ima v razdelku odstotkov divjih živali na Igu tudi severnega medveda. To je neroden spodrsrljaj v prevodu termina *Ursus arctos* L., ki ni »arktični« ampak rjavi medved. Severni medved se tudi v mostiščarski dobi res ni sprehajal po naši deželi.

FRANCE LEBEN